

Kanizsai Antológia 23.

Irodalmi, művészeti és helytörténeti kiadvány

Nagykanizsa

2022

Szerkesztőbizottság

Lehota M. János
sorozat - főszerkesztő

Kardos Ferenc
felelős szerkesztő

Hegedűs András
grafikai tervezés

M. Kovács Ildikó
Riersch Zoltán
munkatárs

Felelős kiadó:
Nagykanizsa Megyei Jogú Város
Nagykanizsa, Erzsébet tér 7.
8800

ISSN: 1787-0615
Minden jog fenntartva

Nyomda:
Kanizsa Rehab Nonprofit Kft. Nagykanizsa

Sági György¹ – Kanász Viktor²

Az Irgalmas Nővérek és Nagykanizsa

Németh Károly kézírata és a nagykanizsai egyháztörténete

Nagykanizsa története során több szerzetesrendnek is otthon adott. Jól ismert, hogy a ferences barátok évszázadokig, a jezsuiták pár évig működtek a városban, a piaristák pedig a mai napig részt vesznek a kanizsai hívek pasztorációjában. Mára viszont kikopni látszik annak az emléke, hogy az irgalmas nővérek is jelen voltak Kanizsán, sőt sok évtizeden át meghatározó szerepet játszottak a városi kórház működtetésében. Történetük a mai napig alig ismert, ezért is különleges Németh Károly néhai szombathelyi egyházmegyei papnak a Páli Szent Vincéről Nevezett Szeretet Leányai Társulata nagykanizsai kórházi szerepvállalását összefoglaló 1985-ben készült kézírata. Jelen tanulmányban e munkát mutatjuk be, betekintést adva a rend történetébe, karizmájába, Németh Károly kanonok életébe, valamint a kézirat sorsába és a benne rejlő lehetőségekbe.

A rend eredete és magyarországi jelenléte

A francia világi pap, Vincent de Paul (Páli Szent Vince – †1660) az 1610-es években egy női szeretet-egyesületet hozott létre, melynek vezetését 1629-től egyik lelki vezetőtje, Louise de Marillac (Marillac Szent Lujza – †1660) látta el. Fokozatosan bontakozott ki az egyesület rendi jellege. Az első jelöltek 1634-ben tettek fogadalmat Párizsban, ahol az anyaház is megalakult. Kezdetektől szoros együttműködés jellemezte az irgalmas nővéreket és a de Paul által alapított Missziós Társaság (lazaristák) papi kongregációját.

¹ A szerző az ELKH-PPKE-PTE Fraknói Vilmos Római Történeti Kutatócsoport tudományos segédmunkatársa.

² A szerző az ELKH-PPKE-PTE Fraknói Vilmos Római Történeti Kutatócsoport és a Magyarágkutató Intézet tudományos munkatársa.

A nővérek már a megalakulástól kezdve elláttak betegápoló és egyéb karitatív tevékenységet. Egyházzójogilag 1646-tól lett létrehozva a társulatuk, ami 1655-ben is megerősítést nyert, a mindenkori lazarista generális irányítása alá helyezve azt. Az alapítók eleinte el akarták kerülni a kongregáció elnevezést, mert attól féltek, hogy akkor klauzúrák kolostorba kényszerülhetnek a nővérek, ez ugyanis ellehetetlenítette volna munkájukat. Miután működésük már több egyházmegye területére is kiterjedt, kérniük kellett a pápai jóváhagyást. Ezt Louis de Vendôme (†1669) bíboros, franciaországi pápai legátus által szerezték meg, aki 1668-ban jóváhagyta a „közösséget vagy kongregációt” formulával megalkotott szabályzatot.³

Az irgalmas nővérek – általában a lazaristák nyomában járva – Franciaország után Németalföldön, valamint spanyol és lengyel földön is megvetették a lábukat. Sorra jöttek létre a 19. századra újabb és újabb kongregációk, amik a Szeretet Leányai szabályait követték, de emellett függetlenségük is megvolt a párizsi anyaháztól (és a lazaristáktól). Többen azonban úgy vélték, hogy a közösség fejlődéséhez szükséges a párizsi központtal és a lazaristákkal való szoros kapcsolat. Így gondolta Josefa Leopoldine Brandis grazi előljárónő (1943-tól, majd a tartomány vizitátornője 1851–1900 között), amikor a Párizshoz való csatlakozás mellett köteleződött el 1851-ben. A nővérek ekkorra már egészségügyi ellátással (kórházak, szegényházak, elmegyógyintézetek, öregotthonok) és oktatás-neveléssel (bölcsődék, óvodák, leányiskolák) egyaránt foglalkoztak.⁴

³ MIGUEL FLORES PEREZ CM, *The Superior General of the Congregation of the Mission and the Daughters of Charity*, Vincentian Heritage Journal 5 (1984) 2, art 1. Vö. Rendfőnöki közlés [NAGY MAGDOLNA FILOMÉNA FdIC], *Irgalmas Nővérek*. Magyar Katolikus Lexikon V. Szerk. Diós István, Budapest 2000. és Diós István, *Lazaristák*. Magyar Katolikus Lexikon VII. Szerk. Uő, Budapest 2002. Illetve vallomásuk saját magokról és rendalapítóikról: <https://www.filles-de-la-charite.org/en/history/> (2022. nov. 3.). A lazaristákról továbbá: „*Evangelizare pauperibus misit me!*”. *Lazaristák Magyarországon*. szerk. CSÍKY BALÁZS–ILLÉS PÁL ATTILA, Budapest–Piliscsaba 2016.

⁴ Uo. vö. MSZKL (= Magyarországi Szerzeteselőjárók Konferenciáinak Levéltára) II. (= Szerzetesrendek) 8. (= Németh Károly gyűjteménye az irgalmas nővérek történetéről) 1.

Látva és személyesen is megtapasztalva az irgalmas nővérek szerteágazó és áldásos tevékenységét özvegy gróf Batthyány Miklósné sz. gróf Széchenyi Franciska (†1861) – gróf Széchenyi István (†1860) nővére – hívta be őket Magyarországra; s birtokán, a Vas vármegyei Pinkafőn 1853-ban megalapította számukra első házu-
kat. Az özvegy grófnő támogatásával kórház, óvoda és iskola is lé-
tesült itt a nővérek vezetésével. Miután az alapítást rendben elvé-
gezte, Széchenyi Franciska is belépett a szerzetbe, ezzel ő lett annak
első magyar tagja.⁵ Ugyanebben az évben telepedtek meg Kősze-
gen, majd Scitovszky János bíboros, hercegprímás, esztergomi ér-
sek (1849–1866) hívására Pesten is a nővérek.⁶ A rend a 19. század
végére nem csak Magyarországon, hanem a világon is a legnépe-
sebb szerzetesrendnek számított. A rend általános előljárónője Pá-
rizsban székel mind a mai napig.⁷

(= Rendentörténeti kéziratok) 23. (= Irgalmas Nővérek Magyarországon), valamint MSZKL II. 8. 2. (= Rendentörténeti adatgyűjtés) 70. (= Szeretet Leányai Társulat (Filles de Charité) különféle nemzetközi ágai). Illetve lásd még a tartományi szerveződésekéről: www.bhsgraz.at/de/struktur-leitung/provinz-graz-mitteleuropa/index.html (2022. nov. 3.).

⁵ MSZKL II. 8. 1. 23., továbbá MSZKL II. 8. 2. 43. (= Pinkafő).

⁶ MSZKL II. 8. 2. 22. (= Kőszeg) és MSZKL II. 8. 2. 7. (= Budapesti nevelési és oktatási intézetek) és 8. (= Budapesti kórházak). És itt még nem is ejtettünk szót a Ranolder János veszprémi megyéspüspök (1849–1875) által sorra létrehozott oktató-nevelő intézetekről, melyeket szintén a nővérek vezettek, lásd NÉMETH KÁROLYtól kéziratban: *Szent Vince Szeretet Leányai Irgalmas Nővérek Budapesti Ranolder Intézete, Budapest*. Budapest 2000. (MSZKL II. 8. 1. 5.), Keszthelyi Ranolder-intézet. 1983 (MSZKL II. 8. 1. 9b.), *Pápai Ranolder Intézet*. 1981 (MSZKL II. 8. 1.15b). Valamint MSZKL II. 8. 2. 18 (= Kaposvár, Ranolder intézet és kórház), MSZKL II. 8. 2. 19 (= Keszthely, Ranolder intézet), MSZKL II. 8. 2. 38. (= Pápa, Ranolder intézet, Szent Anna intézet és szegényház), MSZKL II. 8. 2. 57. (= Tapolca, Ranolder intézet és kórház), MSZKL II. 8. 2. 62. (= Veszprém, Ranolder Intézet).

⁷ A jelenlegi általános főnöknőt, Françoise Petit nővért 2021. november 8-án választotta meg 6 éves intervallumra az általános káptalan Párizsban. Az új legfőbb előljáró valójában már elődje, Kathleen Appler nővér 2020 április 1-jén bekövetkezett halála óta ellátta a rendi vezetés ügyvitelét. Lásd CELESTINO FERNÁNDEZ CM, *Sister Françoise Petit, DC ... New Superior General of the Company of the Daughters of Charity*, Famvin, 2021. november 11. <https://famvin.org/en/2021/11/11/sister-francoise-petit-dc-new-superior-general-of-the-company-of-the-daughters-of-charity/?noredirect=en-US> (2022. nov. 4.)

Az egyes tartományok élén vizitátornók⁸ kormányozzák a helyi közösségeket, melyeket szolgálónővérek vezetnek. Az általánosan ismert hármas szerzetesi fogadalom (tisztaság, szegénység, engedelmesség) mellett egy negyediket is tesznek a szegények szolgálátára.⁹ Fogadalmukat évente megújítják Gyümölcsoltó Boldogasszony ünnepnapján (március 25.).

A magyarországi nővérek 1905-ig a Grazi (osztrák-magyar) Tartományhoz tartoztak, ekkor önálló Magyar Tartomány alakult Fries Zoe Mária Cherubina vizitátornő (1905–1909) és Medits Nándor lazarista tartományi igazgató (1905–1915) vezetése alatt. Ekkor 130 ház és 1640 nővér szolgált Magyarországon. Kezdetben Piliscsaba–Klotildligeten működött a magyar központ, ahol a lazaristáknak 1899 óta működött már rendháza. Itt indult meg a novíciák képzése is.¹⁰ A tartomány központi háza a budapesti Ménesi úton 1909-re készült el. Ekkortól kezdve – a „szétszórás” évtizedeitől eltekintve – itt az irgalmas nővérek magyarországi székhelye.¹¹

Az első világháború következményei hozták az első nagy megrázkódtatást a magyar nővérek számára. A területi elcsatolások erősen érintették a Szeretet Leányai Társulatának magyarországi nővereit is. Két házuk a Grazi Tartományhoz került, 1922-ben pedig létrejött a Szlovák Tartomány a csehszlovákiai, 1924-ben a Nagyvárad-i Tartomány a romániai részekén.¹²

⁸ A közbeszédben nem egyszer gyakran tartományfőnöknőknak is illetik őket.

⁹ Hazai példaként lásd erre a gyakorlatban SZILÁGYI CSABA, *Szegénygondozás 1919 és 1945 között: a Szeretet Leányai Társulatának szegénygondozói tevékenysége*. Szociális kérdések és mozgalmak Magyarországon (1919–1945). Szerk. Uő, Budapest 2008, 233–258. és SIMON KATALIN, *Az óbudai Irgalom Háza történetének vázlata*. Tanulmányok Budapest múltjából 37 (2012) 77–108.

¹⁰ MSZKL II. 6. (= Páli Szent Vincéről nevezett Szeretet Leányai Társulata Magyar Tartománya levéltára) 2. (= Rendkormányzati kötetek) 19. (= A pauli sz. Vincéről nevezett irgalmas nővérek magyarországi tartomány[a] szeminarium[ának] története).

¹¹ MSZKL II. 8. 1. 23.; MSZKL II. 8. 2. 42. (= Piliscsaba) és MSZKL II. 8. 2. 66. (= Központi Ház és Magyar Tartomány).

¹² MSZKL II. 8. 2. 67. (= Szlovák Tartomány) és MSZKL II. 8. 2. 64. (= Felvidéki házak), illetőleg MSZKL II. 8. 2. 78 (= Irgalmas nővérek működési helyei Csehszlovákia területén) valamint Románia esetében lásd MSZKL II. 8. 2. 65. (= Erdélyi és bánsági házak).

A második világháború idején helyenként menekülni kényszerültek, de sok esetben menedéket is adtak az üldözötteknek (pl. zsidóknak).¹³ Magyarországon 1949-ben államosították az egyházi intézményeket, majd következő évben felfüggesztették a szerzetesrendek működését. Ez más rendekhez hasonlóan a több mint 1400 főt számláló irgalmas nővéreket is igen nehéz helyzetbe hozta.

A magyar nővérek magyarországi működésük legnehezebb évtizedeit kezdték ekkor meg. Ha tehették civil ruhában folytatták a kórházi és iskolai szolgálatot, szerzetesi életüket pedig illegalitásban kényszerültek megélni.¹⁴ 1983-ban felmerült, hogy egy szociális-karitatív tevékenységet művelő rend esetleg újra legálisan működhetne, s hogy ezek az irgalmas nővérek lennének.¹⁵ Az akkori vizitátornő (1974–1987), Summer Katalin Marillac nővér azonban ennek működését a rendi függetlenség szempontjából nem látta megfelelőnek és kivitelezhetőnek.¹⁶

Az 1989-es rendszerváltás idejére az akkor élő 355 nővérből már csak 65 fő volt munkaképes. Ahogy más rendek esetében, úgy az

Illetve Medits Nándor életrajzát lásd MSZKL II. 8. 2. 72. (= Misszióspapok Társasága [Congregatio Missionis, lazaristák])

¹³ MSZKL II. 6. és MSZKL II. 7. (= Péceli Árpád-házi Szent Erzsébet Gyermekotthon iratai).

¹⁴ FEJÉRDY ANDRÁS, *Tiltott és túrt utak: Szerzetesrendek Magyarországon 1950–1989 között (vázlat)*. Hűség és megújulás. A szerzetesi élet Magyarországon 1950–2000. Szerk. Uő, Budapest 2021, 13–35.

¹⁵ SÁGI GYÖRGY, *Takács Nándor püspök és a szerzetesrendek újraindulása Magyarországon* (kézirat, megjelenés előtt)

¹⁶ Betekintést adnak a Szeretet Leányai Társulata magyar nővéreinek hazai működésébe SASVÁRI LÁSZLÓ, *Szerzetesnővérek betegápoló és szociális tevékenysége Magyarországon (1867–1918)*, Orvostörténeti Közlemények (1986) 113–114. 121–128., VARGA SÁNDOR, *A Paulai Szent Vince irgalmas nővérek gyöngyösi működése, különös tekintettel a kórház történetében betöltött szerepükre*, Mátrai Tanulmányok 1997, 239–259., BOTTLIKNÉ KÁRÁSZ ARANKA, *Szürke Nénék Intézete Az óbudai Szentlélek-téri nevelő- és tanintézet története*, Budapest 1998., GALCSIK ZSOLT, *A Páli Szent Vincéről nevezett szécsényi irgalmasnővérek "Hármas intézményének" története az alapítástól a felosztásig (1875–1950)*. Balassagyarmat 1993., BÍRÓ AURÉL, *A Páli Szent Vince Szeretet Leányai Társulatának Katolikus Elemi Iskolája és Menhelye*. A katolikus Budapest III. szerk. Beke Margit, Budapest 2019, 653–655.

irgalmas nővéreknél is a több mint négy évtizedes „földalatti” működés nem kedvezett a rendi utánpótlás kinevelésének. Természetes okokból kifolyólag ugyan hivatásukban elkötelezett és lelkes, de előregedett rendnek kellett újra beindítani hazai működését.¹⁷

Az 1990-es ingatlanrendezés során, habár korábban jóval több helyen szolgáltak, ekkor azokat az ingatlanjaikat igényelheték vissza, melyek 1949/1950-t megelőzően tulajdonukban voltak. Központi Házukat a nővérek 1995-ben kapták vissza.¹⁸ Itt azóta működik a Szent Lujza Szeretetotthon.¹⁹ Ezen kívül Pécelen, Recskén, Tapolcán és Törökszentmiklóson vetették bele magukat a munkába.²⁰ Létszámuk folyamatos csökkenéséből adódóan teljes egészébe már nem tudták mindenütt ők ellátni a szolgálatot, több helyen világi

¹⁷ SÁGI GYÖRGY, *Takács Nándor püspök és a szerzetesrendek újraindulása Magyarországon* (kézirat, megjelenés előtt) Vö. DEÁK VIKTÓRIA HEDVIG OP, *Újrakezdés, reform, megújulás: a szerzetesrendek újraindulásának történeti-teológiai olvasata*. Hűség és megújulás. A szerzetesi élet Magyarországon 1950–2000. Szerk. Fejérdy András, Budapest 2021, 131–146, továbbá KOLTAI ANDRÁS, *A magyar szerzetesség a diktatúra végén a tiltás és elismerés között (1986–1989)*. Hűség és megújulás. A szerzetesi élet Magyarországon 1950–2000. Szerk. Fejérdy András, Budapest 2021, 55–72. vö. MSZKL I. (= Szerzetesi konferenciák és közös intézmények) 3. (= FSZK és MRK közös ügyei) a. (= Szerzetesrendek újraindulása) 5. (= Női szerzetesrendi dossziék) 14. (= Irgalmas nővérek) és MSZKL I. 3. c. (= Férfi és női szerzetesrendek létszámadatai) 1. (= Férfi és női szerzetesrendek létszámadatai, 1990). Ráth Magdolna Mária vizitátornő (1987–1994) az irgalmas nővérek újraindulással kapcsolatos terveiről és pillanatnyi helyzetéről Paskai László bíboros, prímás, esztergomi érseknek (1987–1993, majd esztergom–budapesti érsek 2002-ig.) írt leveleit publikálva lásd *Szerzetesrendek helyzetjelentései 1989–1990*. Sajtó alá rendezte SÁGI GYÖRGY–KOLTAI ANDRÁS. Hűség és megújulás. A szerzetesi élet Magyarországon 1950–2000. Szerk. Fejérdy András, Budapest 2021, 210–211.

¹⁸ MSZKL II. 6. 4. (= Restitúciós iratok).

¹⁹ MSZKL II. 6. 5. (= Rendtagokra vonatkozó iratok) b. (= Személyi nyilvántartások) 5–9. (= 5–6: Szent Lujza Szeretetotthon lakóinak névsora; 7: Szent Lujza Szeretetotthon 1–34; 8: Szent Lujza Szeretetotthon 35–41; 9: Szent Lujza Szeretetotthon lakóinak nyilvántartásai)

²⁰ MSZKL II. 6. 4. Ezen belül: 21. (= Pécel); 22. (= Péceli lakás); 26. (= Tapolca); 29. (= Vegyes kárpótlási iratok); 30. (= Rendszerváltás); 31. (= Ingatlan-visszaigénylés); 32. (= Ingatlanjegyzék) vö. MSZKL I. 3. a. 5. 14. és MSZKL I. 3. a. 6. (= Szerzetesrendek ingatlanjainak nyilvántartása). Valamint Németh dokumentumai között lásd a korábbi itteni működésről MSZKL II. 8. 2. 46 (= Recsk), MSZKL II. 8. 2. 39. (= Pécel, Szent Erzsébet gyermekotthon), MSZKL II. 8. 2. 57 (= Tapolca, Ranolder intézet és kórház) és MSZKL II. 8. 2. 59. (= Törökszentmiklós).

munkatársak és alkalmazottak egyre nagyobb számban segítettek be a munkába.²¹

Az egész rendben tapasztalható létszámcsökkenés következtében a 2004-ben már egyesített Grazi- és Salzburgi Tartományokból létrehozott Osztrák Tartományt 2011-ben egyesítették a Magyar- és Nagyváradai Tartományokkal. Az így egyesült provincia ekkortól Graz–Közép-Európai Tartomány néven folytatta/folytatja tovább szolgálatát, grazi központtal. A Magyar Tartomány addigi vizitátornője (2010–2011), Kiss Mariann Kornélia nővér ezt követően magyarországi képviselőként (2011-től) lett a magyar irgalmas nővérek vezetője.²² A Szeretet Leányai Társulata jelenleg 14 nővért számlál tagjai között hazánkban.²³

Németh Károly és az irgalmas nővérek

Németh Károly 1934. december 30-án Sárváron látta meg a napvilágot református apa és katolikus anya gyermekeként. Nevelésére nagy hatással volt nagyanyja. A sárvári irgalmas nővérekkel ilyen módon igen hamar megismerkedett, kápolnájukban gyermekként ministrált. Az érettségi után jelentkezett a szemináriumba, hivatását már gimnazistaként érezte. 1958-ban Kovács Sándor megyéspüspök (1944–1972) szentelte pappá a Szombathelyi Egyházmegye számára. 1972-ig több helyen is megfordult káplánként, míg nem 1972-ben tótszentmártoni, majd 1989-től letenyei plébános lett 2008-as nyugállományba vonulásáig.²⁴

²¹ Jelenleg két helyen működik a rend. A budapesti Ménesi úton meglévő központnál működik napjainkban is a Szent Lujza Szeretetotthon, továbbá az irgalmas nővérek kezelésében áll a tapolcai Szent Erzsébet Óvoda.

²² Tartományi átszervezésekről áttekintés: <https://www.bhsgraz.at/de/struktur-leitung/provinz-graz-mittleuropa/index.html> (2022. nov. 3.)

²³ Szerzetesek Magyarországon: Szeretet Leányai Társulata (keresőben), <https://terkep.szerzetesek.hu/> (2022. nov. 3.)

²⁴ MAGYAR ÁKOS, *A gyémántmises Németh Károly atyát köszöntötték a toronyi egyházközségben.* <https://www.magyardurir.hu/hazai/a-gyemantmises-nemeth-karoly->

A Szeretet Leányai Társulatával tehát már gyermekként megismerkedett, az irgalmas nővérek áldásos szolgálatának nagy tisztelője volt egész életében. Ő maga a férfi „társrendnek”, a lazaristáknak, habár minden bizonnyal a gondolat nem állt tőle távol, ténylegesen nem lett sohasem tagja.²⁵ *Nota bene* a tiszteletbeli tagságot élete végén elnyerte.²⁶

Történetírói működését plébános-korában kezdte meg. Szabadidejét az irgalmas nővérek történetének kutatásának szentelte. Számos nővérrel állt levelezésben, gyűjtötte a különféle forrásokat. Az idős, a munkára már nem képes nővérek jórészt Bakonybélre kerültek a „szétszóratast” követően. Őket Németh évente felkereste, meglátogatta.²⁷ A sárvári nővérek történetét 1977-re készítette el²⁸, majd további 14 irgalmas nővérekhez kötődő intézmény²⁹ – köztük a nagykanizsai kórház – vonatkozó históriáját is megírta.³⁰ Egy rendtörténeti áttekintést pedig már az 1990-es években összeállított.³¹ A néhai pap kutatói gyűjtésének, kutatói irathagyatékának birtokosa Németh Károly szándéka szerint 2019-ben bekövetkező halála után a Missziós Társaság lett.³²

[atyat-koszontottek-toronyi-egyhazkozsegben](#) (2022. nov. 3.); (...), *Elhunyt Németh Károly nyugalmazott esperes-plébános*. Magyar Kurír, (2019. márc. 25.)

<https://www.magyardurir.hu/hirek/elhunyt-nemeth-karoly-nyugalmazott-esperes-plebanos> (2022. nov. 3.). *Németh Károly egyházmegyes pap adatlapja*:

<https://www.martinus.hu/nev-es-cimtar/lekipasztorok/83/nemeth-karoly> (2022. nov. 3.)

²⁵ A lazaristák közleménye a haláláról: *Elhunyt Németh Károly atya* <http://www.lazarista.hu/component/k2/item/77-elhunyt-nemeth-karoly-nya> (2022. nov. 3.)

²⁶ Barta Szabolcs CM tartományfőnök szíves közlése, 2022. aug. 30.

²⁷ MSZKL II. 8. 1. 21. (= A bakonybéli Szociális Betegotthon rövid története).

²⁸ MSZKL II. 8. 1. 18a (= A sárvári zárda története) vö. MSZKL II. 8. 1. 18b (= Sárvári irgalmas nővérek krónikája).

²⁹ MSZKL II. 8. 1.

³⁰ 1986-ban készült el vele, lásd MSZKL II. 8. 1. 11a (= Nagykanizsa, városi kórház) vö. MSZKL II. 8. 1. 11b (= Nagykanizsa, városi kórház) és MSZKL II. 8. 1. 11c (= Nagykanizsa, városi kórház). Utóbbi példány tekinthető a végleges változatnak.

³¹ MSZKL II. 8. 1. 23.

³² Mint szombathelyi egyházmegyes papnak, némi irathagyatéka a Szombathelyi Egyházmegyei Levéltárban is található.

Az iratok rendezésére 2021. október–december hónapokban került sor, a fond archivisztikai szempontból a Magyarországi Szerzeteselőjárók Konferenciáinak Levéltárának (MSZKL) részét képezi.³³ A fontosabbnak ítélt iratok digitalizálása is megtörtént.³⁴ Megjegyzendő még, hogy bizonyos mértékben hozzáférése volt már Némethnek is az irgalmas nővérek megmaradt levéltári iratanyagához is.³⁵ Ezen szóban forgó dokumentumok rendezésére és a kutathatóság szempontjából is könnyebb áttekinthetőséget eredményező iratjegyzékben történő rendszerezésére ennek is a közelmúltban, pontosabban 2021 májusa és szeptembere között került sor. Nevezett iratok jogállása nagyon hasonló, ugyan levéltári besorolásuk fondként szintén az MSZKL részét képezik, birtokosuk a Páli Szent Vincéről Nevezett Szeretet Leányai Társulata.³⁶

A kanizsai misszióról szóló kézirat

Németh Károly gondosan szerkesztett kéziratai esetenként több példányban is fennmaradtak, mert helyenként utólag javított rajtuk. Mindazonáltal ezek rendszerint alig ismertek, ugyanis elsősorban az ismerősei, illetve a nővérek olvasták. Nyomtatásban életében egyedül a pápai Ranolder Intézettről írt munkája jelent meg.³⁷

³³ A levéltár kialakításának tervéről, az iratrendezés menetéről és annak felépítéséről SÁGI GYÖRGY több ízben is beszámolt már: *A Magyarországi Szerzeteselőjárók Konferenciáinak Levéltára – Beszámoló egy „fantom” levéltár iratanyagának rendezéséről és felépítéséről* (Módszerek és megközelítések, DOSZ TPO, 2021. máj. 7.), *A Magyarországi Szerzeteselőjárók Konferenciáinak Levéltára, a magyar egyháztörténet-írás legújabb forrásai* (Az egyháztörténet-írás története Magyarországon, Miskolci Egyetem, 2022. jún. 10.), *Magyarországi Szerzeteselőjárók Konferenciáinak Levéltára* (MELTE Vándorgyűlés, Budapest, 2022. jún. 21.)

³⁴ Helyileg van, amit a Piarista Rend Magyar Tartománya Központi Levéltárában digitalizált Koltai András és Sági György, más dokumentumokat pedig a Kalocsai Főegyházmegyei Levéltár, a Győri Egyházmegyei Levéltár valamint a Székesfehérvári Püspöki és Székeskáptalani levéltár levéltárosai.

³⁵ MSZKL II. 6. és MSZKL II. 7.

³⁶ A tervek szerint a digitalizált anyag marad egyelőre majd az MSZKL-ben, a fizikai értelemben vett eredeti iratok őrzési helye pedig a Ménési úton lesz majd továbbra is.

³⁷ NÉMETH KÁROLY, *Emlékek egykori iskolámról: Ranolder János püspök által alapított, Páli Szent Vincéről Nevezett Nővérek pápai iskolája*. Pápa 2008.

Az irgalmas nővérek kanizsai tevékenységéről szóló, *Városi kórház. Nagykanizsa* című kéziratát 1985-ben írta. Az apropót a városi kórház 100. évfordulójára rendezett ünnepség adta, ahol kiállításon és előadások során mutatták be a kanizsai egészségügy fejlődésének történetét, viszont a kórház életében oly meghatározó szerepet játszó nővérek – a korszak egyházellenes ideológiájának megfelelően – kimaradtak a múlt szereplői közül.³⁸ Ez készítette Némethet a kézirat megírására.³⁹ Mint láthattuk, e kézirat is az asztalfiókban maradt, a kanizsai helytörténeti szakirodalom sem tudott eddig róla. Mindez azért is szembetűnő, mert a város 19–20. századi történetéről készült feldolgozások meglepően keveset tudnak az irgalmas nővérek itteni tevékenységéről.⁴⁰

A keménytyáblás, írógéppel készült kézirat 35 A4-es méretű, számozott oldalt tesz ki.⁴¹ A kézirat első fejezete Kanizsa történetét mutatja be röviden a település 1690. évi visszafoglalásától kezdve a 19. század második feléig, kitérve a társadalom-, oktatás- és gazdaság

³⁸ Hasonlót tapasztalhatunk: DR. SZATHMÁRY ZOLTÁN, *Az egészségügy. A felszabadult Nagykanizsa 25 éve*. szerk. Bodnár Miklós–Petike Antal, Nagykanizsa 1970, 211–218.

³⁹ „*Ez a kis dolgozat is a jubileum alkalmából készült. Pótolni szeretném, ami a jubileumi megemlékezésből kimaradt: nővéreink áldozatos kanizsai munkásságának bemutatását.*” NÉMETH 1985, 32.

⁴⁰ A városi monográfia utolsó kötetében Kanizsa 19–20. századi egyháztörténetét bemutató tanulmányában Kéringer Mária is csak pár sorban emlékezik meg róluk (KÉRINGER MÁRIA, *Nagykanizsa egyháztörténete 1850–1945 között*. Nagykanizsa városi monográfia III. (1850–1945). szerk. Kaposi Zoltán, Nagykanizsa 2014, 575–618. 599. 601.). Kunics Zsuzsa a kórház és a kórházkápolna épületének bemutatásakor tett róluk említést (KUNICS ZSUZSA, *Nagykanizsa településszerkesztésének és városképének változásai 1850–1945*. Nagykanizsa városi monográfia III. (1850–1945). szerk. Kaposi Zoltán, Nagykanizsa 2014, 291–414. 393.), valamint Tarnóczy Attila írt róluk pár mondatban szintén a fentiek miatt (TARNÓCZY ATTILA, *Hol, Mi? Kanizsai házak és lakói*. Nagykanizsa 2019, 615–1623. 2153. <http://holmi.nagykar.hu/>, letöltés: 2022. okt. 28.), Ezenkívül megemlíti még őket: BARBARITS LAJOS, *Nagykanizsa*. Budapest 1929. 381., CHRENKÓ MIHÁLYNÉ, *A betegápolás fejlődése*. A Nagykanizsai Kórház története. Nagykanizsa 1974, 212–215. 212., CSERMELY FERENC–FEHÉR ÉVA, *Városi kórház* [szócikk]. Kanizsai Enciklopédia, szerk. Rikli Ferenc, Nagykanizsa 1999, 342–343., BAKONYI ERZSÉBET–DEREGI LÁSZLÓ, *Templomok, kápolnák, keresztek Nagykanizsán*. Nagykanizsa 2008, 34., GYARMATI OLGA–KLASZÁN SÁNDOR, *Nagykanizsa mentéstörténete. 1690–2012*. Nagykanizsa 2013, 257., KARDOS FERENC, *A nagykanizsai Központi Temető kulturális kalauza*. Nagykanizsa 2017, 28.

⁴¹ A kéziratban utólag valószínűleg Németh által, tollal jelölt javítások találhatók.

történeti aspektusokra is. Eme igen vázlatos fejezet egy fontos érdemmel mégis rendelkezik: többek közt külön megemlékezik Ranolder János veszprémi megyéspüspök azon sikertelen tervéről is, miszerint az egyházmegye többi nagyobb városához hasonlóan Kanizsán is leánynevelő intézetet alapított volna, ha ezt a város is támogatja.

A második fejezetben Németh a kanizsai egészségügy fejlődését mutatja be, kiemelve, hogyan épült fel 1885-re az új kórházépület, melyben a betegek ápolását már az irgalmas nővérek végezték, akik a grazi anyaházból érkeztek. Tevékenységük bemutatása mellett külön kitér arra, hogy ők vették át a városi szegényház vezetését is.⁴² Az ezt követő fejezetben bemutatásra kerül a társulati jubileumok megünneplésének menete, külön kiemelve egy-egy nővér áldozatos munkáját. A kézirat elsősorban az első világháború és az 1950. évi elűzetés közti évtizedekre koncentrál. E periódus kapcsán számtalan, eddig ismeretlen adat kerül említésre a nővérek vezetése és az egyes tagok tevékenysége kapcsán. Emellett pedig a kórház és az 1933-ban épített kórházkápolna ügyeiben is több fontos információ kerül elő. A kézirat megemlékezik róla, hogy a Förhénc

hegyen volt a nővéreknek egy kis nyaralójuk, Sáncon pedig a kórháznak állt egy kis gazdasága, amit szintén a nővérek vezettek.

Kovács István mentőápoló két irgalmas nővérrel (Kovács Gyöngyi tulajdona)

Németh kitér a nővérek jubileumi ünnepségeire, a városban végzett egyéb karitatív tevékenységekre, például a Mária Leányok Társulatára, valamint az 1938-ban alapított Szeretet Egyesületre, amelynek a célja a sokgyermekes családok támogatása volt.

⁴² NÉMETH 1985, 10.

A kéziratból az is kiderül, hogy 1944-ben Mindszenty József is meglátogatta a nővéreket, s elégedett volt a látottakkal. Végül külön fejezet számol be a második világháború alatti eseményekről, valamint az 1950. május 23-i eltávolításukról. Munkájában külön közli a kanizsai főnöknők listáját, valamint egy a teljesség igénye nélkül készült névsort, amely az általa ismert kanizsai nővérek neveit tartalmazza.⁴³

Németh Károly a nővérek kanizsai történetének felvázolásához egy-egy helytörténeti munka és a veszprémi schematismusok mellett több, mára nem vagy csak alig hozzáférhető egyházi folyóiratot is felhasznált, illetve interjút készített, beszámolókat íratott egykori kanizsai nővérekkel és a kórházban dolgozókkal, például Nagy Erzsébet Filoména, Széll Gizella Paula és Siket Margit Beáta nővérekkel, valamint Kovács István mentőssel.⁴⁴ E beszélgetések adatait többször hivatkozza, s ezek különleges színfoltjait képzik a munkájának.

Németh Károly kéziratának kiadása

Németh célja munkájával egyértelmű volt: „*emléket állítani az Irgalmas Nővérek nagykanizsai kórházi működésének*”.⁴⁵ E célnak a munka akkor tud teljességgel eleget tenni, ha a nagykanizsai helytörténeti kutatások szerves részévé válik. Ehhez szükséges a kézirat kiadása, amit a nagykanizsai Thúry György Múzeummal közösen vállaltunk. A sajtó alá rendezés során az eredeti kézirat tudományos igényű kiadását tervezzük, ez a szövegben található nevek és adatok utólagos magyarázó lábjegyzetekkel történő ellátását, valamint egy bővebb előtanulmány megírását jelenti. Utóbbi tartalmazza majd

⁴³ A névsorba nem kerültek be a nagykanizsai köztemetőben ma is álló kriptájukban eltemetett nővérek, pl. Biztos M. Margit (1883–1954), Apáthy Magdolna Emilia (1905–1967), Léder Teréz Izabella (1911–1965), Malágyi Vilma Kriszteta (1907–1983).

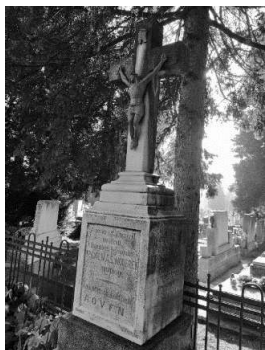
⁴⁴ A munkához használt jegyzetek, levelek, egyéb iratok (pl. Siket Margit Beata nővér 1985. jan. 6-án kelt levele) fennmaradtak: MSZKL II. 8. 2. 30. (= Nagykanizsa).

⁴⁵ NÉMETH 1985, 5.

az irgalmas apácák rövid történetét, valamint Németh Károly életét és munkásságát. Emellett törekszünk a szerző által nem ismert levéltári, könyvtári és múzeumi források bevonásával és kiaknázásával több olyan eseményre is felhívni a figyelmet, amely az eredeti kéziratba nem, vagy csak említés szintjén került bele.⁴⁶ Ezt egészítenék ki a nővérekről fellelhető képi források.⁴⁷

*

Németh Károly kanizsai irgalmas nővérekről szóló kéziratának nagy erénye, hogy Nagykanizsa történetének egy olyan szegmensét mutatja be, ami a helytörténeti szakirodalom számára ismeretlennek számít. Habár Németh Károly munkája mai értelemben

vége nem monografikus igényű, a kanizsai egyház- és egészségügy-történet egy kétségkívül fontos területét ismerteti. Éppen azért a kézirat tudományos igényű kiadása nagy adósságot pótolna. Erre reményeink szerint a jövő évben a Thúry György Múzeummal együttműködve sor fog kerülni.

Az Irgalmas Nővérek síremléke a nagykanizsai köztemetőben (a szerzők felvétele)

⁴⁶ Többek közt a Zalai Közlöny (= ZK) évfolyamaiban található több értékes adat. Innen tudjuk, hogy az irgalmas nővérek pénzt gyűjtöttek egy saját kriptá megépítésére a városi köztemetőben (ZK, 64. (1925) 102. 4.), részt vettek a feltámadási körmenetekben, valamint a Szent Vince Egyesület munkájában. (ZK, 71. (1931) 74. 6., 77. (1937) 69. 5.) Az egyesület karitatív feladatokat látott el, 1938-ban például 400 ruhadarabot osztottak szét a rászorulóknak között. (ZK, 78. (1938) 286. 2.). A nővérek ezenkívül szinelőadást is rendeztek a Katolikus Legényegylet helységében, karácsonykor pedig karácsonyfát állítottak, ajándékokat osztottak és műsorral készültek a kórházban és a szegényházban. (Pl. ZK, 78. (1938) 282. 5., 283. 5., 285. 5.). Végül arról is beszámolt az újság, hogy a város vezetői aggódtak a nővérek alacsony létszáma miatt, valamint hogy Krátky István polgármester zokon vette, hogy nem hívták meg a rend alapításának háromszázadik évfordulójára rendezett ünnepségre (ZK, 73. (1933) 275. 1–2.).

⁴⁷ Többek közt a Thúry György Múzeum több képet is őriz a kórházról és a Vécsey Barnabás tervei alapján épített kórházkápolnáról. Emellett a Múzeum birtokában vannak a kápolnából eltávolított, Palka József által készített üvegablakok is. Ezúton köszönjük Kunics Zsuzsa szíves közlését!